

Panoràmica del Coll de la Perxa des del Castell de Llivia. Sobre la vall, la mole nevada del Cambras d'Ase i senyalat per la sageta el cim de Sant Feliu de Llo.

Eneolític i Edat del Bronze a La Cerdanya i Alta Vall del Segre *

Jordi ROVIRA I PORT

Dins del mateix marc geogràfic esboçat per l'etapa Neolítica, es desenvolupen els períodes més ben representats de la Prehistòria Cerdana: L'Eneolític i l'Edat del Bronze. Observem com l'història de la seva investigació participa d'ídents problemes i de semblants circumstàncies que el període anterior Neolític, doncs es evident que ens referim a les mateixes comarques i en gran part, als mateixos jaciments.

Des del punt de vista arqueològic, Luis MARIANO VIDAL (1), el Centre Excursionista de Catalunya (2), L. PERICOT (3), J. SERRA I VILARÓ (4), Pierre VIDAL (5), J. de

(*) Igual que l'anterior comunicació sobre el Neolític, aquesta forma part d'un treball exhaustiu sobre les dades prehistòriques que poseim actualment de la Cerdanya i l'Alta Vall del Segre. L'anàlisi detallat dels jaciments i els materials junt amb una relació bibliogràfica completa a:

JORGE ROVIRA PORT: «Habitat y poblamiento prehistóricos en el Alto Valle del Segre y la Cerdanya». En preparació.

(1) LUIS MARIANO VIDAL: «**Más monumentos megalíticos en Cataluña**», a «Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona», v. I, Barcelona, 1894, pp. 281 y ss.

(2) «**Trobada d'un dolmen a Prullans (Lleida)**», a «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», XXV, n.º 250-251, Barcelona, novembre-desembre, 1915, pàgina 331.

(3) L. PERICOT GARCIA: «**La civilización megalítica catalana y la cultura Pirenaica**». Universidad de Barcelona. Barcelona, 1925, 1.ª ed.

(4) J. SERRA I VILARÓ: «**La civilització megalítica a Catalunya. Contribució al seu estudi**». M.A.D., Solsona, 1927.

(5) PIERRE VIDAL: «**Le Roussillon Préhistorique**». Extrait de Ruscino, 1921, Perpignan, 1922.

C. SERRA RAFOLS (6), Josep COLOMINAS (7) J. MARTÍ SANJAUME (8) i BOSCH GIMPERA (9) van ésser els primers en interessar-se amb més o menys grau en les restes prehistòriques que la zona ofería i les seves recerques són encara fonamentals per nosaltres. D'ençà cap ara, l'atracció d'aquestes contrades Pirinenques ha continuat d'una forma molt més esmorteïda però sense apagar-se, i a l'actualitat coneixem de les noves tapes culturals un bon nombre de jaciments que s'estenen a tot el llarg de la zona estudiada, des de la Cerdanya propiament dita fins Andorra, passen per l'Alta Vall del Segre amb l'estret de Baridà. Sortosament, ademés de la seva varietat poseïm d'alguns d'ells, escasses, però sempre interessants estratigrafies i datacions de C-14 que ens ajuden a perfilar les orientacions i les contradiccions de dits períodes. De fet, el panorama canvia molt amb respecte a l'anterior etapa i malgrat la desigualtat de distribució d'aquests jaciments, producte d'una irregular investigació, la seva cartografia ens ofereix ja una densitat notable i unes ubicacions realment significatives.

Així, l'inventari detallat de la sèrie de llocs que han proporcionat materials Eneolítics o Calcolítics i de l'Edat del Bronze es el següent:

1) **Poblat de Sant Feliu de Llo** (10): Habitat d'alçada (1.636 m.) a la citada localitat, d'excepcional situació doncs es visible des de gran part de la Cerdanya i domina completament les gorjes del Segre i el pas del Coll de la Perxa. És coneixen nombrosos materials de superfície i els donats per la rea-

lització de diverses cates estratigràfiques: les peces exhumades van cronològicament del Bronze Mig al Final i estan compostes per grosses gerres ovoides, vasos carenats, troncocònics, forces nances amb apèdix de botó, etc. mentre la rica decoració de cordons impresos, rugositats, incisions —sobretot tipus espiga—, impresions i acanalats, otorga una forta personalitat al conjunt. No han sortit de moment estructures identificables.

2) **Estació de «Els Castellars» (Odelló-Via)** (11): Jaciment, per desgràcia, pràcticament desaparegut. En superfície s'hi trova gran quantitat de material ornat generalment amb incisions espigades, impresions, pastilles en relleu, acanalats i alguns apèdix de botó. La cronologia del lloc és pot remontar segurament a finals del Bronze Mig-començaments del Bronze Recent-Final.

3) **«L'Avellanosa» (Caus de Targasona)** (12): Petit lloc d'habitació format per l'aprofitament del refugi que oferien un grup de grans blocs granítics. L'excavació va proporcionar una bona sèrie de restes ceràmics i petris de gran interès, tan per llurs formes com per llurs decoracions, i la troballa d'una llar va permetre l'analitzar radiocarbònicament una reduïda mostra que donà el següent resultat: GIF 1883 : $2.450 \pm 70 = 500$ a. J.C. La datació sumament baixa pel tipus de material acompanyant sortit, planteja una sèrie de problemes de discutible solució.

4) **Castell de Llivia** (13): Entre les restes de les derruïdes construccions del Castell de Llivia (1.353 m.), especialment a les vessants, l'aficionat llivienc senyor CASANOVAS hi ha anat trovant magnífics fragments d'acanalats i peces típiques del Bronze Final, junt amb materials més moderns. El lloc ha sigut malauradament destruït al esglaonar una bona part de la muntanya per plantar-hi pins.

5) **«Les Tarteres (Vilanova de les Escal-des)** (14): Habitat constituït per els amagatalls d'un «caos» de roques granítiques procedents d'una morrena terminal glaciària. La major part dels materials coneguts estan a

(6) Va participar junt amb J. Colominas a l'exploració dels dolmens cerdans, publicant posteriorment:

J. de C. SERRA RAFOLS: «**El poblament prehistòric de Catalunya**», Enciclopedia Catalunya, v. 15, Edicions Barcino, 1930.

(7) J. COLOMINAS ROCA: «**Sepulcre megalític de la Collada d'Oren (Prullans)**», a «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans VII», Barcelona, 1921-26, p. 51, figures 94-95.

J. COLOMINAS ROCA: «**Sepulcre megalític "La Barraca d'en Josepó" (Tallendre)**», a «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans VII, Barcelona, 1921-26, p. 51, figures 96-97.

J. COLOMINAS ROCA: «**Sepulcre megalític "La Roca Cobertorrassa" (Prullans)**», a «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans VII, Barcelona, 1921-26, p. 50, f. 91-93.

JOSEP COLOMINAS: «**La Fou de Bor (Cerdanya)**», a «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans VIII, Barcelona, 1927-31, pp. 14-19.

(8) JAUME MARTÍ SANJAUME: «**Dietari de Puigcerdà amb sa vegueria de Cerdanya i sotsvegueria de la Vall de Ribes**», v. I. Cerimonial, Prehistòria-1290, Ripoll, 1926.

(9) P. BOSCH GIMPERA: «**L'Estat actual de la sistematització del Neolític y de l'Eneolític a Catalunya**», a «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans VI», Barcelona, 1915-20, pp. 510-513.

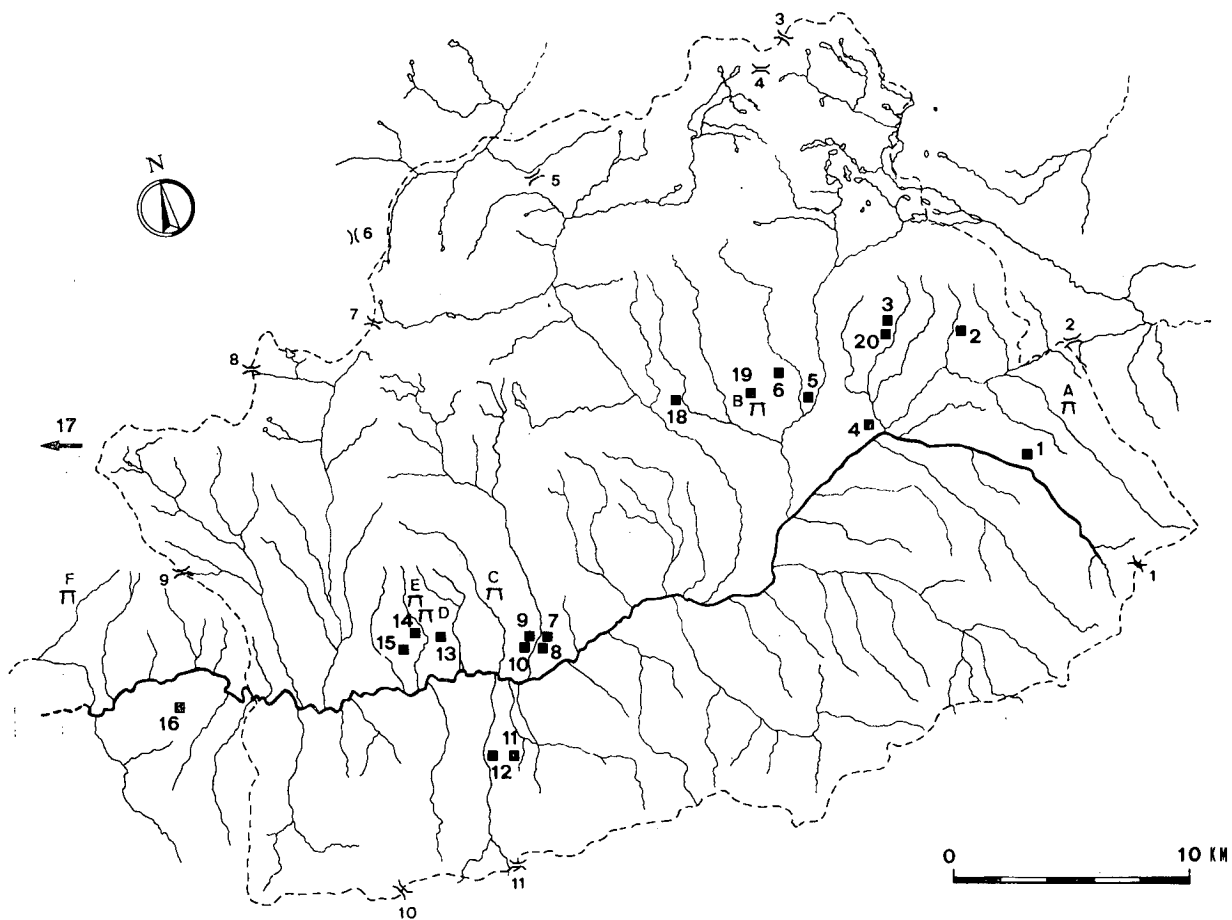
(10) Vegi's sobretot: JEAN GUILAINE: «**L'Age du Bronze en Languedoc Occidental, Roussillon, Ariège**», M.S.P.F. 9, Paris, 1972, pp. 176-181.

(11) Principalment: JEAN GUILAINE: «**L'Age du Bronze...**», op. cit., p. 179, fig. 67.

(12) PIERRE CAMPMAJO et JEAN GUILAINE: «**Un habitat protohistorique en Cerdagne: L'Avellanosa, Chaos de Targasonne (Pyrénées-Orientales)**», a «Atacina» 6, Carcassonne, 1971.

(13) Materials inèdits a la col·lecció Casanovas de Llivia. Hem d'agrair al seu cercador totes les facilitats rebudes per l'estudi dels mateixos.

(14) Materials igualment inèdits a la col·lecció Marztluff.

— "ENEOLÍTIC I EDAT DEL BRONZE..." —

Planell de la Cerdanya amb la situació de la xarxa hidrogràfica, passos naturals més importants i jaciments Eneolítics - Edat del Bronze. La relació dels colls està especificada en l'article anterior sobre el Neolític, i la distribució dels llocs arqueològics d'aquest treball es com segueix:

1. Sant Feliu (Llo).	15. Poblat de Prullans.
2. "Els Castellars" (Odelló-Vià).	16. Cova de les Encantades (Toloriu).
3. "L'Avellanosa" (Caus de Targasona).	17. El Cedre (Andorra)
4. Castell de Llivia.	18. Abric de Bena.
5. "Les Tarteres" (Vilanova de les Escaldes).	19. "La Tartera" (Brangulí).
6. "La Tarterola" (Dorres).	20. Cova de les Encantades (Targasona).
7. Cova dels Al.luvions.	Les lletres indiquen dolmens segurs:
8. Balma del Vent.	A. D'Eina.
9. Cova "B" d'Olopte.	B. Cova del Camp de la Marunya (Brangulí).
10. Cova "A" d'Olopte.	C. La Roca Cobertorrassa (Prullans).
11. Fou (Bor).	D. La Collada d'Orén (Prullans).
12. Coves de la Vall d'Ingla	E. La Barraca del Camp d'en Josepó (Talltendre)
13. Cova d'Annes.	F. La Cabana del Moro (Bescaran).
14. Balma I de Prullans.	

la col·lecció Marztluff i presenten una gran varietat que va cronològicament des del Neolític fins el Bronze Final.

6) **«La Tarterola» (Dorres) (15)**: Lloc d'habitació del mateix tipus que l'anterior i que aprofita els espais deixats per uns grans blocs en mig del grandíols «caos» de Dorres. L'aficionat senyor GIRAL ha recollit des de fa anys un bon lot de materials entre els que hi han sílex, punxons d'os, peces ceràmiques tan llises com decorades i un braçalet massís obert de bronze. L'engròs del jaciment es data en un Bronze Mig avançat i certs tipus ceràmics el fan entrar en el Bronze Recent-Final.

7) **Cova dels Alluvions (16)**: Cavitat situada quasi en el cim del Tossal d'Olopte i obrin la seva boca sobre el marge esquerre del riu Duran dins de la Valltoba. En una campanya d'exploracions espeleològiques efectuada per l'E.R.E. del C.E.C. hi van aparèixer alguns fragments ceràmics datables «grasso modo» en un Bronze Mig-Final.

8) **Balma del Vent (17)**: Petita balma subdividida en dues parts per una columna rocosa i oberta no gaire lluny de la Cova dels Alluvions a la mateixa cornisa. Realitzada una cata de prospecció per l'E.R.E. del C.E.C. s'hi trovaren fragments de ceràmica llissa i amb decoració de cordons impressos i unglades. Cronològicament es col·locable en un Bronze Mig.

9) **Cova «B» d'Olopte (18)**: Es la segona cavitat en fondària i importància que s'obre damunt del riu Duran en el marge dret de la Valltoba. Coneguda i visitada des de temps immemorials es amb tota certesa una de les

coves d'Olopte explorades per En J. COLOMINAS a començaments de segle. Posteriorment, altres reconeixements han augmentat el material conegut dels seus sediments amb l'aparició de peces datables entre un Bronze Mig i Final.

10) **Cova «A» d'Olopte (19)**: Es la cova més gran i una de les més interessants de les que trovem a la Valltoba, oberta també en el marge dret del riu i relativament a prop de la cova «B». Coneguda igualment des de fa temps i explorada repetides vegades en recerca de materials arqueològics, especialment per J. COLOMINES de l'Institut d'Estudis Catalans en 1923. Les peces que coneixem procedents d'ella van cronològicament des del Neolític fins el Bronze Final, apareixen inclús restes d'ocupació mitgeval.

11) **Cova de la fou de Bor (20)**: De moment i pel que coneixem és la cavitat més important de totes les estudiades en aquesta zona. Coneguda i anomenada de fa anys per la surgència que brolla d'una de les seves boques, va començar a ésser explorada científicament a finals del segle passat i amb augmentada freqüència d'engà cap ara.

L'any 1923, J. COLOMINAS realitza principalment a la sala d'entrada de la Tuta Gran i en algun altre punt una excavació que no va proporcionar cap estratigrafia i sí gran quantitat de interessant material. Malgrat que les exploracions i saquejos posteriors han anat esquilant el contingut arqueològic dels seus sediments, la cova ofereix encara la possibilitat de ésser excavada amb profit científic. Les restes que ha donat, constaten l'ocupació de la cavitat des de almenys el Neolític fins a temps romans.

12) **Coves de la Vall d'Inglà (21)**: Són una sèrie de petits fenòmens kàrstics que es troven sobretot a la vessant S.E. del Torrent de l'Inglà que procedent del Moixaró passa a 5 Km. al Sud de Bellver. Durant la seva exploració espeleològica van ésser trobats materials arqueològics datables dins de l'Edat del Bronze.

(15) Algunes de les peces trobades han sigut citades o simplement reproduïdes sense més. Consulti's:

J. GUILAINE et J. ABELANET: «*Esquisse chronologique de l'Âge du Bronze dans les Pyrénées-Orientales*», a «*Cahiers Ligures de Préhistoire et d'Archéologie* 13, 1964, pp. 207-226.

JEAN GUILAINE: «*L'Âge du Bronze...*», op. cit., pàgina 155, fig. 52, n.º 7, p. 184, fig. 68, n.º 6-7, p. 231, fig. 79, n.º 8.

Un estudi exhaustiu del jaciment i els materials a: JORDI ROVIRA i PORT i JOSEP PADRO i PARCERISA: «*Una estació de l'Edat del Bronze a Dorres (Cerdanya)*». En preparació.

(16) Materials inèdits. Citada la cavitat a: MARIA CANALS, CARLES RIBERA i RAMON VIÑAS: «*La Fou de Bor i cavitats de l'Alta Vall del Segre*». C.E.C., Barcelona, 1970, pp. 70-72.

(17) Materials inèdits. Vegi's: MARIA CANALS, CARLES RIBERA i RAMON VIÑAS: «*La Fou de Bor...*», op. cit., pàgina 73.

(18) S'ha publicat algun material del exhumat a la cova. Un bon resum a: MARIA CANALS, CARLES RIBERA i RAMON VIÑAS: «*La Fou de Bor...*», op. cit., pàgines 63-67.

(19) En el mateix cas que l'anterior. Vegi's: MARIA CANALS, CARLES RIBERA i RAMON VIÑAS: «*La Fou de Bor...*», op. cit., pp. 57-61.

(20) Entre altres: JOSEP COLOMINAS: «*La Fou de Bor...*», op. cit. — MARIA CANALS, CARLES RIBERA i RAMON VIÑAS: «*La Fou de Bor...*», op. cit., pàgines 9-53.

(21) Materials inèdits. Es pot consultar sobre les cavitats: M. GASCA COLOBRANS: «*Antecedentes sobre el karst del valle del Inglà*», a «*Revista Montaña*», C.E.C., any XXI, n.º 113, Barcelona, 1968, pp. 24-31. MARIA CANALS, CARLES RIBERA i RAMON VIÑAS: «*La Fou de Bor...*», op. cit., pp. 91-93.

13) **Cova d'Annes (22)**: Després de la Fou de Bor és la cova amb més possibilitats de la zona que estudiem. Situada prop de la casa del mateix nom sobre el Torrent d'Annes entre Bellver i Prullans, és encara relativament poc coneguda. L'any 1969 un grup d'aficionats del Banesto va realitzar a la sala d'entrada una cata clandestina d'uns 2 metres de gruix a on hi van sortir materials de pedra, d'os i ceràmics que van del Neolític al Bronze.

14) **Balma I de Prullans (23)**: És un ampli abric que es troba a la vessant esquerra del Torrent d'Ataló i a uns 300 m. del camí de Prullans a la casa d'Annes. L'E.R.E. del C.E.C. hi localitzà l'agost de 1966 un fragment de terrissa amb decoració de cordons datable dins de l'Edat del Bronze en sentit ampli.

15) **Poblat de Prullans (24)**: Tenim la notícia i coneixem alguns materials —ceràmiques cordonades— del habitat que va ser destruït al fer obres d'ampliació del hotel «Montaña» dins del perímetre urbà del poble de Prullans. Sens dubte es tractava d'un poblat de semblant concepció al de Sant Feliu de Llo, situat en una petita elevació i dominant un bon retall de terreny de la vall principal del Segre. La seva cronologia cau dins del Bronze Mig-Final.

16) **Cova de les Encantades (Toloriu) (25)**: Cavitat que obre la seva boca al S.W. de Toloriu, a 200 m. del Roc de Corp. Coneguda científicament des de començaments del segle va proporcionar materials arqueològics amb certa abundància a partir de 1966 a rel de diferents exploracions espeleològiques: una desstral de revores, un punyal triangular amb passadors, una sageta de bronze i terrisses, han sigut les troballes més significatives i que porten la datació de la seva ocupació a un Bronze Mig-Final.

17) **El Cedre (Andorra) (26)**: Abric situat en terme municipal de Sant Julià de Lòria, no gaire lluny de la Balma Margineda. El jaciment

sembla trobar-se a gran fondària sota una tartera i va ésser parcialment explorat fa una quinzena d'anys per J. Maluquer de Motes. El material exhumat consisteix en ceràmiques cordonades i incises, nances d'apèndix de botó, sílex, destrals polimentades, etc. i és collocable tot ell en el Bronze Mig.

18) **Abric de Bena (27)**: Petita balma prop de Brangolí excavada recentment i que ha proporcionat restes de l'Edat del Bronze a la Romanització. S'han analitzat també alguns carbons d'una llar que han donat una datació veritablement baixa.

19) **La «Tartera» (Brangolí) (28)**: Al costat del mateix poble de Brangolí es troba el nucli dens d'un caos de blocs granítics del que forma part a uns 300 m. més amunt, en una elevació, un petit refugi constituït per dos grans blocs clavats a terra i un d'horitzontal a sobre. Prospeccionat el seu interior van aparèixer fragments ceràmics datables «grosso modo» en plena Edat del Bronze.

20) **Cova de les Encantades (Targasona) (29)**: Reb aquest nom un passadís format per l'amontegament d'una sèrie de grans blocs granítics, típics de la zona morrènica de Targasona, a no massa distància del poble homònim. Les exploracions de dit refugi han proporcionat la troballa de terrisses, en general, llises, i alguna decorada, pertanyents a l'Edat del Bronze.

Junt amb els jaciments descrits, la relació dels sepulcres megalítics segurs coneguts és com segueix (30):

A) **D'Eina (31)**: Sepulcre del tipus de cambra rectangular amb llosa rebaixada. Va ésser descobert l'agost de 1973 per J. Abelanet.

(22) Un útil resum a: MARIA CANALS, CARLES RIBERA i RAMON VIÑAS: «La Fou de Bor...», op. cit., pàgines 81-83.

(23) Material inèdit. Agraïm des d'aquí la notícia de la troballa al bon amic R. Viñas.

(24) La quasi totalitat dels restes apareguts durant les obres s'han perdut, i només es conserven com elements de datació alguns petits fragments ceràmics.

(25) E. BOIXADERA, E. SUÑE i J. VICENTE: «Cova de les Encantades», a «Speleon» VI, n.º 1-2, junio 1955, pp. 21-36. — MARIA CANALS, CARLES RIBERA i RAMON VIÑAS: «La Fou de Bor...», op. cit., pp. 74-81. — FRANCISCO MARTI JUSMET i R. VIÑAS VALLVERDU «La cueva de Les Encantades (Toloriu)», a «Speleon» XVIII, Barcelona, 1971.

(26) J. MALUQUER DE MOTES y M. FUSTE ARA: «Prehistoria de Andorra», a «Zephyrus XIII, Universidad de Salamanca, 1962, pp. 5-16.

(27) Exploració efectuada per Pierre Campmajó que presenta una comunicació sobre els seus resultats en aquest mateix col·loqui.

(28) Materials inèdits.

(29) Materials inèdits. Agraïm la notícia al bon amic J. Padró.

(30) L'inventari detallat dels megalits i llur aixovar junt amb l'historiografia i bibliografia completes pot trobar-se a: J. PADRO, M. CURA y J. ABELANET: «Sepulcros megalíticos de la Cerdanya y del Capcir», a «Corpus de Sepulcros Megalíticos». España n.º 8. Instituto de Prehistoria y Arqueología, Barcelona, 1975. En premsa. Sobre l'interpretació cultural i cronològica: JORGE ROVIRA PORT: «El fenómeno megalítico en el contexto de la Edad del Bronce del Cispireneo Oriental», a «VII Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos». Seu d'Urgell, 1974. En premsa. — JORGE ROVIRA PORT: «Consideraciones en torno a los sepulcros megalíticos del Alto Valle del Segre y la Cerdanya». En preparació.

(31) J. PADRO, M. CURA y J. ABELANET: «Sepulcros megalíticos de la Cerdanya...», op. cit. En premsa.

net i es trova situat aproximadament a mig camí entre la N. 11 i la D. 33 del Coll de la Perxa a Eina. El seu interior, força remanat, va proporcionar una barreja de restes moderns i antics; entre el segons s'hauria que citar fragments ceràmics, una lasca de sílex, contes d'esteatita, una placa de gneiss i una conta de pasta vítrea.

B) Cova del Camp de la Marunya (Brangolí) (32): Sepulcre de cambra rectangular amb llosa rebaixada. Descobert en 1912 ó 1913 per P. Vidal està ubicat quasi en els límits d'un camp i a 100 m. a la dreta del camí d'Enveig a Brangolí, molt aprop d'aquest últim poble. Conegut des de temps immemorials havia sigut violat infinitat de vegades i utilitzat com a refugi. En 1950 i 1955, J. Abelanet va garbellar el seu sediment, exhument-se els següents materials: nombrosos fragments de terrissa, quatre puntes de sageta de sílex amb aletes i peduncle, una fulla de sílex, una conta de pasta vítrea i restes d'una plaqueta de pissarra.

C) La Roca Cobertorrassa o Dolmen de Can Auren I (Prullans) (33): Sepulcre de la mateixa tipologia que els anteriors: cambra rectangular amb llosa rebaixada. Es va descobrir i excavar al 1915, estant situat a 30 m. a la dreta del camí que va de Can Orén o Aurén al bosc de Sant Quintí i uns 300 m. avans d'entrar-hi. Els materials proporcionats consistien en una punta de sageta de sílex, dues destrals polimentades, dues contes discoidals de pissarra, dos botons piramidals d'os i alguns fragments ceràmics. Hi van sortir també restes antropològics.

D) La Collada d'Orén o Dolmen de Can Aurén II (Prullans) (34): Sepulcre tipus cista rectangular. Citat en 1915 i excavat posteriorment per J. Colomines. Es trova emplaçat so-

bre la carena que puja al serrat a uns 200 m. més amunt del dolmen de la Roca Cobertorrassa i ja dins del bosc de Sant Quintí. Buidat des de fa temps no ha donat cap material.

E) La Barraca del Camp d'En Josepó (Tallendre): (35) Sepulcre de cambra rectangular amb llosa rebaixada. Descobert en 1914 i citat per P. Vidal en 1922. Més tard, J. Colominas va publicar la seva planta. Està situat en el Coll de Faus, sobre l'antic camí de Cortàs a Ordén. Erosionat pels elements atmosfèrics i utilitzat com a refugi per l'home va ésser trobat completament buit.

F) La Cabana del Moro (Bescaran) (36): És del tipus de sepulcre de cambra rectangular amb llosa rebaixada, poseint la coberta de majors dimensions de tota la zona. Donat a conèixer per L. Mariano Vidal va ésser excavat curosament al 1916 per J. Serra i Vilaró. L'excavació proporciona un bon lot de materials d'entre els que s'han de destacar: tres anells de bronze, dos arrecades del mateix metall, una plaqueta polimentada d'esquist, ganivets de sílex, 43 contes discoidals d'esteatita i nombrosos fragments de terrissa entre els que hi han vasos d'apèndix de botó i el peu d'un polípod.

Al costat d'aquesta sèrie de jaciments catalogats a la zona Cerdana i l'Alta Vall del Segre, se'n poden citar d'altres poc coneguts o escassament classificats, junt amb algunes troballes isolades força interessants. Així, la Cova de la Font Fondal (Martinet) i la Cova de la Mariagua o Mariagna (Montanya de Bellver) que han donat materials de dubtosa datació i les troballes esporàdiques de destrals de bronze d'aletes, de rebores i de tipus indeterminat a Angustringa (37), El Puy (Andorra) (38) i Puigcerdà (39), respectivament.

* * *

A la vista de tots els llocs relacionats que han proporcionat restes d'aquestes etapes cronològiques s'observa la constatació d'una vital Edat del Bronze precedida d'un minoritari

(32) Fonamentalment: PIERRE VIDAL: «Le Roussillon...», op. cit., pp. 35, 71 i 76.. — LUIS PERICOT: «La civilización megalítica catalana...», op. cit., pàgina 140. — LUIS PERICOT: «Los sepulcros megalíticos catalanes y la cultura Pirenaica», Instituto de Estudios Pirenaicos. C.S.I.C. Monografía de Prehistoria y Arqueología 4, Barcelona, 1950, p. 221. — JEAN GUILAINE: «La Civilisation du Vase Campaniforme dans les Pyrénées Françaises», Carcassonne, 1967, p. 97, làmine 26, 2. — JEAN ABELANET: «Les dolmens du Roussillon», a «Actes du Colloque de Narbonne»: Les Civilisations néolithiques du Midi de la France, Carcassonne, 1970, p. 79.

(33) «Troballa d'un dolmen a Prullans...», op. cit., p. 331. — J. COLOMINAS ROCA: «Sepulcre megalític La Roca...», op. cit.

(34) «Troballa d'un dolmen a Prullans...», op. cit., p. 331. — J. COLOMINAS ROCA: «Sepulcre megalític de la Collada...», op. cit., p. 51, figs. 94-95.

(35) J. COLOMINAS ROCA: «Sepulcre megalític La Barraca...», op. cit. p. 51, figs. 96-97.

(36) Esencialment: LUIS MARIANO VIDAL, «Más monumentos megalíticos...», op. cit., p. 281 i ss. — JUAN SERRA I VILARÓ: «La Civilització megalítica...», op. cit., pp. 306-314.

(37) Notícia de J. Abelanet: JEAN GUILAINE, «L'Âge du bronze...», op. cit., p. 204, nota 17.

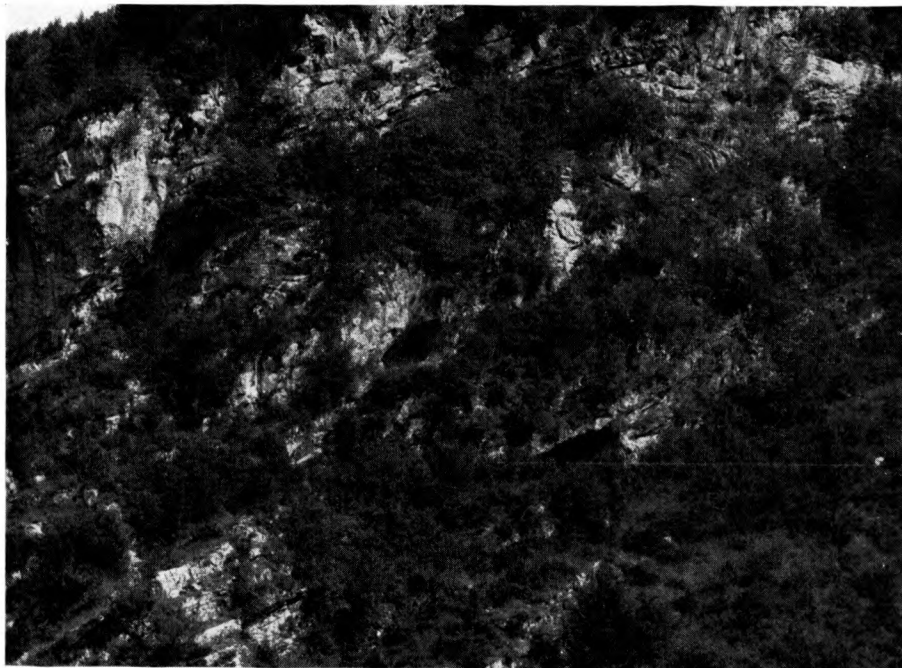
(38) J. MALUQUER DE MOTES y M. FUSTÉ ARA: «Prehistòria de Andorra», op. cit., pp. 5-16.

(39) Notícia de M. Oliva. Vegi's: FRANCISCO MARTÍ JUSMET, «Las hachas de bronce en Cataluña», a «Ampurias», XXXI-XXXII, Barcelona, 1970, pp. 129-141.

Eneolític (40). És evident que la manca d'excavacions i la irregularitat de l'investigació propicien una falsa impressió sobre l'importància d'una època que com l'Eneolític a aquestes contrades segueix a un Neolític de probada antiguetat. Tan és així que, amb tota seguretat, les noves recerques treuran a la llum la veritable dimensió de dita etapa, que porta a l'època de plenitud en l'ocupació d'aquesta zona. Pel que fa a l'Edat del Bronze la quantitat de jaciments i troballes demostra una notable densitat de poblament que aprofita tots els llocs possibles per asentar-se. Les nom-

secundàries. Així ho veiem als dos poblats fins ara descoberts: Llo i Prullans (41).

Els materials ja exhumats i coneguts a l'actualitat no difereixen excessivament dels d'altres comarques veïnes. L'Edat del Bronze, millor representada, poseeix amb abundó les terrisses lisses de variades formes —ovoides, carenades, hemisfèriques, cilíndriques, etc.— i una bona mostra de decorades amb diferents tècniques: cordons impressos, incisions, espigues, unglades, acanalats, etc. L'utilitatge metàl·lic comprèn destrals de rebores i d'aletes, i punyals triangulars amb nervi i reblons per

Vista frontal del Serrat de la Quera, al mig la boca de la "Tuta Gran" que dona pas a la sala d'entrada del sistema Karstic de la Fou.

brotes cavitats de tot tipus que s'obren a les montanyes cerdanes han sigut utilitzades com a habitat quasi sense excepcions i la situació de moltes d'elles mostra l'excel·lència dels emplaçaments triats. Per altre banda, l'existència de poblats, malgrat el desconeixement de llur urbanisme, ofereix indicacions sobre la capacitat organitzativa d'aquests pobles amb la elecció de punts elevats des d'on dominar i controlar el pas de la vall principal i d'altres

l'emmanegament, mentre l'instrumental petri està compost de nombroses fulles patinades, destrals polimentades, percutors, esmoladors i molins. Evidentment, estem en presència d'unes comunitats en les que l'agricultura tenia un bon pes específic, sense que poguem precisar quina relació de prioritat hi hauria entre ella i el pastoratge o la cacera.

Hi ha, malgrat tot, una qüestió a tractar: el problema de la cronologia i idiosincràcia d'aquests grups que s'ha plantejat a arrel de les suposades característiques pròpies dels motius decoratius de la terrissa. Ha sigut sobretot J. GUILAINE qui ha parlat d'una «facies cerdana» de l'Edat del Bronze en els Pi-

(40) Realment coneixem encara pocs materials Eneolítics típics a aquestes contrades. Certs tipus ceràmics i lítics de la Fou i algunes altres peces de jaciments com les coves d'Olopte són els únics testimonis que poseïm de dit període, doncs inclús el megalitisme sembla començar molt a les darreries de l'Eneolític o a començaments del Bronze Antic.

(41) El primer domina completament el pas del Coll de la Perxa i les gorjes del Segre i el segon, una extensió de la vall principal del mateix riu.

Vista de la Galeria principal de la cova "B" d'Olopte.

rineus Orientals i basant-se en els estils ceràmics i alguna data radiocarbònica baixa, ha suposat un retard arcaïtzant que arribaria quasi fins l'Època Romana (42). Els dos punts són bastant discutibles amb les dades que poseïm actualment: en primer lloc, no existeix una tònica particular de barroquisme decoratiu i gran part de la terrissa es llisa o amb ornamentació molt sumària, no donant peu a parlar d'uns tipus o motius exclusivament cerdanes. És veritat que certs temes són més utilitzats o preferits que d'altres —ungulacions, incisions en forma d'espiga, pastilles— però

(42) La primera datació de C-14 coneguda per la Cerdanya pertany a l'habitat de l'Avellanosa (Caos de Targasona), corresponent a uns materials de plena tradició del Bronze indígena amb certs tipus nous. Cronològicament, la quasi totalitat dels restes exhumats es poden incloure entre un Bronze Mig avançat i un Bronze Final I-II, malgrat que alguna peça pogui ésser més moderna. La data obtinguda —500 a. C.—, evidentment massa baixa, no sembla encaixar en absolut amb el conjunt del lot obtingut. Per altre banda, l'existència de materials ibèrics indígenes, i d'importació a la Cerdanya —terrisa pintada i de vernís negre— típics de la 2ª Edat del Ferro, indiquen una continuïtat evolutiva del fons autòcton o en tot cas, una sèrie de relacions que trenquen amb el suposat aïllament.

sempre perfectament assimilables a les corrents decoratives de la plena Edat del Bronze a Catalunya (43). Per altre banda, es troven a aquestes contrades peces ceràmiques que indiquen una notable relació amb d'altres comarques veïnes: es poden citar així, els innumerables vasos amb nansa d'apèndix de botó apareguts en molts jaciments anomenats, el peu d'un vas polípad en l'arxivador del sepulcre megalític de la «Cabana del Moro» de Bescaran (44) o els magnífics vasos acanalats del Bronze Final sortits a la Fou de Bor. La qüestió del retard cronològic citat que aniria íntimament lligat amb l'evolució paral·lela de les comunitats cerdanes —representades principalment per el seu material ceràmic— és poc clara avui en dia. Al respecte, s'ha posat com a prova de la perduració del fons indígena una suposada raresa de les peces acanalades típiques del Bronze Final. Ara bé, els materials acanalats sobre formes noves o influenciades d'aquesta etapa no són tan rars com s'ha cregut, doncs apareixen en bastants llocs de la zona: Fou de Bor, coves «A» i «B» d'Olopte, castell de Llívia, l'Avellanosa (Targasona), la Tarterola (Dorres), Sant Feliu de Llo, etc., i la relació amb comarques considerades arcaïtzants com el centre de Catalunya, ofereix poca consistència (45).

Així, és manifest que l'interrogant del paper cultural de la Cerdanya i l'Alta Vall del Segre continua actualment en peu i que la seva solució depèn de l'intensitat de les futures investigacions. A la vista de tot lo analitzat, sembla perfilarse més per dites contrades un «rol» de canalitzadores i passos constants, que el de reserva de cultures residuals. Fins a quin punt la població autòctona era assimiladora o refractària a les novetats de qualsevol caire que arribessin és quelcom per acabar d'averiguar en tota la seva dimensió.

A l'actualitat, el que si es veu amb claredat es l'importància fonamental que com a zona d'habitat i circulació han poseït a tot època aquestes terres i la funció d'eix comunicatiu que han tingut entre ambdues vessants Pirinenques. El perfilar i detallar aquesta visió global resta com a tasca urgent del immediat present investigador.

(43) El mostrar de motius decoratius abarca sense excepció tots els temes preferits dels terrissaires del Bronze: cordons, incisions, impresions, pastilles, ungulacions, etcètera. En aquest sentit es podria senyalar una major identificació amb els estils de les serralades i les planes lleidatanes en direcció a les comarques tarragonines.

(44) Vegi's especialment: JORGE ROVIRA PORT, «El fenómeno megalítico en el contexto...», op. cit. (En premsa). — JORGE ROVIRA PORT: «Los vasos polípados en Catalunya y el País Valenciano». (En preparació).

(45) Els suposats lligams amb grups com el de Merlés —intentats demostrar a través de la ceràmica— no estan gens clars i sens dubte no es poden aplicar a l'habitat de l'Avellanosa com insinuen Campmajó i Guilaine: Cf. PIERRE CAMPMAJÓ et JEAN GUILAINE, «Un habitat protohistorique...», op. cit., pp. 39-43.